

OPETTAJATTAREKSI SOPIMATON?

Diskurssianalyysi seminaarien
naisoppilaiden poikkeavuuden
tulkinnasta ja kontrollista Suomessa
1860 -1960 -luvuilla

Lilja Aikio

Mitä tutkin?

Millaisilla diskursseilla luotiin, ylläpidettiin ja uusinnettiin seminaarityttöjen ja **naisoppilaiden poikkeavuutta** opettajakoulutuslaitoksissa 1860-luvulta 1960-luvulle?

- Diskurssi työssäni ei tarkoita kielellistä rakennetta, puheenaihetta tai teemaa, vaan **puhetta tekona** seurauksineen (tahallinen tai tahaton)
- Foucault; **miten totuus tuotetaan diskursseissa** → sisältää myös vallankäyttöä
- (ks. esim Burr 1995; Potter & Wetherell 1987; Berger & Luckmann 1994; Foucault 1984)

Miksi tutkin?

- Lisätäkseni omaa ymmärrystäni länsimaisesta naisesta ja naisopettajuudesta
- Päästäkseni lukujen, numeroiden ja ”faktojen” syntyprosesseihin
- Pysin pääsemään sisään **kasvatuksen historian piiloiisiin ja epävirallisiin käytäntöihin**, joilla seminaarien naisoppilaita **ohjattiin** normien mukaisen **tytön, naisen ja naisopettajan rooliin**
- Haluan nostaa esiin **osan** niistä tekijöistä ja prosesseista, jotka ovat aikoinaan synnyttäneet **sukupuolten välistä eriarvoisuutta poikkeavuuden tulkinnoissa**

Miten tutkin?

- Aineisto:

- viiden seminaarin opettajakokousten pöytäkirjat (Kajaanin, Hämeenlinnan, Jyväskylän, Rauman, Sortavalan/Itä-Suomen seminaarien)
- normien ja sääntöjen rikkomusia käsitelleet kirjoitukset (1436 tapausta)

- Diskurssien rakentuminen pöytäkirjoissa:

- **Sisällönanalyysi** → puheiden erot nais- ja miesoppilaiden rikkomusten yhteydessä → millä eri tavoilla puhuttiin samasta rikkomuksesta ja miten eri rikkomusten puheista löytyi toisiaan tukevia puhetekoja ja miten nämä teot olivat sukupuolittuneita → **diskurssien kehikot**

**Peilaten oikeanlaisen tyttöyden ja naiseuden malliin, naisten toiseuden sisältävän "Cult of True Womanhood" malliin sekä opettajan mallikansalaisuuteen ja naisopettajien kansanäitiyden malliin*

(Haikala 1984; Leacock 1977; Markkola 2002; Männistö 1984; Pirinen 1984; Pylkkänen 1990; Jallinoja 1984; Räisänen 1995; Tähtinen 1992; Welter 1966; Brannon 1999 ; Peck 1857; myös Matthews 1987 ja Lewis, J.1986; Rinne 1998)

Menetelmästä:

- Diskurssianalyysin totuudellisuus?

- **Konstruktiivinen näkökulma ei kiellä fyysistä todellisuutta:**
 - maltillinen tai realistinen konstruktionismi: ontologinen realismi – maailma on objektiivisesti olemassa
 - vahva tai radikaali konstruktionismi: epistemologinen relativismi – tieto maailmasta on ihmisten **rakentamaa** (Ks. esim. Hacking 2009; Wood & Kroger 2000; Suoranta 1997)

- naisoppilaiden ja miesoppilaiden biologiset erot = “materiaalinen todellisuus” → vallitsevien diskurssijärjestelmien kehikoissa rakentui se, **miten nämä erot ymmärrettiin ja mitä seurauksia näillä ymmärtämisen tavoilla oli**
- Seminaarien virallisen normiston rinnalla eli pinnanalaiset, diskursiiviset ja usein kyseenalaistamattomat itsestäänselvydet, jotka otettiin annettuina ja jotka vaikuttivat vahvasti siihen, miten virallista normistoa tulkittiin ja toteutettiin

Mihin päädyin eli diskurssit

- Diskursseja, jotka esiintyvät seminaarien pöytäkirjoissa itsestäänselvyyksinä, vaihtoehdottomina, eri tavoin ja eri paikoissa toistuvina ja joilla on rakennettu ja ylläpidetty naisseminaarilaisten poikkeavuutta
- Diskurssit peilautuvat niin ”tosinaiseuden” ja naisen toiseuden malliin, oikeanlaisen hyvän tytön/naisen malliin kuin myös opettajan mallikansalaisuuteen ja siinä erityisesti naisopettajuuden malliin
- Diskurssit ovat osin päällekkäisiä, toisiinsa kietoutuneita, keskenään ristiriitaisiaakin ja diskurssiivisessa kentässä stereotypioihin kätkeytyneitä

- Siveettömyysdiskurssit:

- ”Mykistävä siveettömyys”-diskurssi
- ”Viekkään Eevan siveettömyys”-diskurssi
- ”Heikomman sukupuolen siveettömyys”-diskurssi

- ”Tosinaisuuden” ja naisten toiseuden diskurssi:

- ”Syyntakeettoman lapsen”-diskurssi
- ”Kesytytyn naisen”-diskurssi
- ”Naisten keskinäisen kontrollin”-diskurssi
- ”Viettelevä Eeva/viekkas Eeva”-diskurssi

Siveettömyysdiskurssit:

”Mykistävä siveettömyys”-diskurssi

- rakentui rangaistustapauksista, joista ei niiden arkaluontoisuuden takia puhuttu
- vallalla ollut diskurssikäytäntö rajasi pois sen, että naisoppilaan seksuaalisuudesta olisi voitu puhua - samaan aikaan kun miesoppilaan seksuaalista toimintaa kirjattiin pöytäkirjoihin tarkasti

”Viekkaan Eevan siveettömyys”-diskurssi

- puhe naisoppilaan kokonaisvaltaisuudesta; esim. miesoppilas valehteli, mutta ei koskaan ollut valheellinen, kuten naisoppilas

”Heikomman sukupuolen siveettömyys”-diskurssi

- naisoppilas nähtiin ”tosinaiseuden” mallin mukaan miestä heikompana, ei häntä voitu pitää yhtä vastuullisena teoistaan kuin miestä
- naisoppilaiden kaikkalainen heikkous aiheutti myös sen, että he olivat alttiimpia huonoille vaikutteille ja siksi myös rikkomuksia tehdessään vaaraksi toisille naisoppilaille

”Tosinaiseuden” ja naisten toiseuden diskurssit:

”Syyntakeettoman lapsen”-diskurssi

- naisoppilaasta puhutaan lapsenkaltaisena ja ymmärtämättömänä

”Kesytetyn naisen”-diskurssi

- nöyryys, alistuvuus, passiivisuus ja vaatimattomuus olivat ominaisuuksia, joita vaadittiin enemmän tytöiltä ja naisoppilaita sekä naisopettajilta kuin miehiltä

”Naisten keskinäisen kontrollin”-diskurssi

- tytöt ja naiset ylläpitivät ja uusinsivat ”tosinaiseuden” mallia kontrolloimalla toisiaan

”Viettelevä Eeva/viekas Eeva”-diskurssi

- tyttö- ja naisoppilaiden rikkomuksista puhuttiin osana rikkomuksen tehneen naisoppilaan persoonaa

Diskurssien elämänkaaret

- ”Mykistävä siveettömyys”-diskurssi elää pitkän ja vakaan elämän alkaen murtua vasta 1960-luvulla
- ”Viekkaan Eevan siveettömyys”-diskurssi elää vahvana koko tutkimusjakson ajan (ja pitkälle sen jälkeenkin)
- ”Heikomman sukupuolen siveettömyys”-diskurssi laimeni tai muuttui piiloisemmaksi alkupuolen ajanjakson jälkeen, mutta ei hävinnyt kokonaan
- ”Syyntakeettoman lapsen”-diskurssi oli vahva koko jakson ajan – vuosisadan vaihteessa mukaan tulee medikalisaation vaikutusta
- ”Kesytytyn naisen”-diskurssi on vahva koko ajanjakson ja muutti muotoaankin vain niukasti
- ”Naisten keskinäisen kontrollin”-diskurssi eli ja voi hyvin lähes koko sadan vuoden ajanjakson
- ”Viettelevä /viekas Eeva”-diskurssi alkaa hiipua 1930-luvulta lähtien, mutta pysyy silti mukana loppuun asti

- Opettajaseminaarien pöytäkirjojen sisällä eläneet diskurssit toivat esiin seminaarien **piiloisia ja epävirallisia käytäntöjä**, joilla seminaarien naisoppilaita ohjattiin normien mukaisen tytön, naisen ja naisopettajan rooliin 1860-1960 -luvulla
- Ovatko nämä diskurssit täysin kadonneita tässä ajassa?

Konstruktionismin ongelma: olemassa oleva todellisuus vaikuttaa tulkintaan (missä ei vaikuta?)

- Tiedostettu subjektiivisuus ei ole objektiivisuudesta luopumista - menneisydessä tuotetun jäänteistön asema aikakaudet ylittävinä merkkeinä tai teksteinä tunnustetaan ilman, että aineistosta oltaisiin hyväksymässä mitään hyvänsä tulkintaa (Kalela 2000)
- Myös diskurssianalyysi vaatii tutkimusaineiston johdonmukaista ja rehellistä analyysiä ja tulkintaa
- Ei ole olemassa tarkoitusta todellisuudesta diskurssin takana, jonka diskurssi sitten esittäisi; representaatio on sen varassa, minkä me hyväksymme todeksi (Sampson 1993)
- Aineiston tulkinta sellaisena kuin se tulkitaan, ei ole ainoa vaihtoehto, vaan saman aineiston voi tulkita eri tavoinkin (Sulkunen 1997)

Kiitos

Lumi on jo peittänyt...

...siis Hyvää Joulua!